

Recognition of the Position of Cultural Factors in the Regeneration of Old and Historical Neighborhoods of Cities (Case Study of Bojnourd Pay-Toop Neighborhood)

Asghar Molaei ^{1,*} and Maryam Mohammadzade ²

¹. Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Development, Islamic Art University of Tabriz

². Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Development, Islamic Art University of Tabriz

* Corresponding Author, a.molaei@tabriziau.ac.ir

ARTICLE INFO A B S T R A C T

UPK, 2021

VOL. 5, Issue 3, PP, 239-260

Received: 24 Apr 2020

Accepted: 15 Mar 2021

Research article

KEYWORDS: Based-Culture regeneration, Culture, Urban design, Historic neighborhoods, Pay-Toop neighborhood

Background: Historical contexts as a valuable legacy and representing the identity of the city, today face numerous issues due to their inattention to the cultural, social and historical contexts of contemporary interventions. And the old before any intervention and finding a proper link between these physical and spatial dimensions is necessary.

Objectives: The purpose of this study is to recognize the role of cultural factors in regeneration old and historic neighborhoods of cities.

Methodology: This research has been done by descriptive-analytical method and library method and field perceptions have been used in collecting information.

Results: In this study, after obtaining the required theoretical knowledge from studying the theoretical foundations and formulating cultural principles and ideas and different dimensions of culture-based reconstruction, and studying previous related experiences, their examples in the sample The case study has been identified. In this regard, the development of 100 questionnaires for citizens in the study area has been used. And the information from the questionnaires was analyzed in SPSS. Also, some of the cultural potentials in the case study have been extracted from these questionnaires.

Conclusion: Thus, the method of extracting and applying these cultural principles and ideas in recreating was developed in an objective example of a multicultural society. Finally, according to the concepts extracted from different dimensions of culture and knowing its place in recreating historical and old neighborhoods, as well as introducing its examples in a case study, strategies and how to realize cultural factors in recreating were explained.

Highlights:

Reconstruction of culture-based, especially in multi-cultural neighborhoods, given the existing cultural and ethnic diversity as a potential for the formation of different spaces appropriate to specific cultural events and unique activities in accordance with the place. It can be the most appropriate approach to improving the quality of life of residents and also the economic prosperity of the neighborhood.

Reading the concept of culture and getting acquainted with its vast dimensions, as well as understanding how to extract ideas and cultural principles that regulate the body and space and using it in the process of recreating culture-building, can be an important step in developing unique patterns. It should be indigenous, which seeks to establish more and more harmony of body and space with the background culture.

Cite this article:

Molaei, A., & Mohammadzade, M. (2022). Recognition of the position of cultural factors in the regeneration of old and historical neighborhoods of cities (Case study of Bojnourd Pay-Toop neighborhood). *Urban Planning Knowledge*, 5(4), 239-260. <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2021.16370.1456>

بازشناسی جایگاه عوامل فرهنگی در بازآفرینی محله‌های قدیمی و تاریخی شهرها (نمونه موردی محله پای توپ بجنورد)

اصغر مولایی^{۱*} و مریم محمدزاده^۲

۱. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

۲. گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول: a.molaei@tabriziau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۰ دوره ۵، شماره ۳، صفحات ۲۳۹-۲۶۰ تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: بافت های تاریخی به عنوان میراثی ارزشمند و معرف هویت شهر، امروزه با مسائل متعددی مواجه هستند. بی‌توجهی به زمینه فرهنگی، اجتماعی و تاریخی در مداخلات معاصر یکی از مهم‌ترین مسائل پیش‌روی این بافت. در نتیجه اندیشیدن به ابعاد گوناگون اجتماعی، فرهنگی و هویتی در محله‌های تاریخی و قدیمی پیش از هر نوع مداخله و یافتن پیوندی مناسب میان این ابعاد و ابعاد کالبدی و فضایی امری ضروریست.</p> <p>هدف: هدف این پژوهش نیز در همین راستا، بازشناسی جایگاه عوامل فرهنگی در بازآفرینی محله‌های قدیمی و تاریخی شهرها است.</p> <p>روش: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته و در جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و برداشت‌های میدانی استفاده شده‌است.</p> <p>یافته‌ها: در این پژوهش پس از به دست آمدن دانش نظری مورد نیاز از مطالعه‌ی مبانی نظری و تدوین اصول و انگاره‌های فرهنگی و ابعاد مختلف بازآفرینی فرهنگ-مبنا، و مطالعه‌ی تجارب پیشین مرتبط، مصادیق آن‌ها در نمونه‌ی مورد مطالعه‌ی شناسایی شده‌است. در این راستا نیز از تدوین تعداد ۱۰۰ پرسشنامه برای شهروندان در محدوده‌ی مورد مطالعه استفاده گردیده‌است. و اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها در SPSS تحلیل شده. همچنین بخشی از پتانسیل‌های فرهنگی موجود در نمونه موردی، از این پرسشنامه‌ها استخراج گردیده.</p> <p>نتیجه‌گیری: بدین ترتیب نحوه‌ی استخراج و به‌کار بردن این اصول و انگاره‌های فرهنگی در بازآفرینی در یک نمونه‌ی عینی از جامعه‌ی چند-فرهنگی تدوین گردید. در نهایت با توجه به مفاهیم استخراج شده از ابعاد مختلف فرهنگ و شناختن جایگاه آن در بازآفرینی محله‌های تاریخی و قدیمی، همچنین معرفی مصادیق آن در نمونه‌ی موردی، راهبردها و چگونگی تحقق عوامل فرهنگ در بازآفرینی را تبیین شدند.</p>
<p>کلید واژه‌ها: بازآفرینی فرهنگ-مبنا، فرهنگ، طراحی شهری، محله تاریخی، محله پای توپ</p>	<p>نکات برجسته: بازآفرینی فرهنگ-مبنا به خصوص در محله‌هایی چند-فرهنگی، با توجه به تنوع فرهنگی و قومیتی موجود به عنوان یک پتانسیل برای شکل‌گیری فضاهای متفاوت متناسب با رویدادهای ویژه‌ی فرهنگی و فعالیت‌های منحصریفرد منطق با مکان، می‌تواند مناسب‌ترین رویکرد به منظور ارتقاء کیفیت زندگی ساکنین و نیز شکوفایی اقتصادی محله، باشد. بازخوانی مفهوم فرهنگ و آشنایی با ابعاد گسترده‌ی آن، و نیز شناخت نحوه‌ی استخراج انگاره‌ها و اصول فرهنگی نظم دهنده به کالبد و فضا و به‌کارگیری آن در فرآیند بازآفرینی فرهنگ-مبنا، می‌تواند گامی مهم در تدوین الگوهای منحصریفرد بومی باشد که در پی برقراری هماهنگی و انطباق هرچه بیشتر کالبد و فضا با فرهنگ زمینه است.</p>

بیان مسئله

بافت‌های تاریخی به‌عنوان میراثی ارزشمند و معرف هویت شهر، امروزه با مسائل متعددی مواجه هستند. به دنبال تحولات در زمینه‌های تکنولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی و جابجایی جمعیت و فعالیت‌ها به بخش‌های مرکزی شهرها این بافت‌ها با کاهش کیفیت فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی مواجه شدند و به‌مرور زمان این روند موجب کاهش پویایی بافت‌های تاریخی و مرکزی شهرها شد و محله‌های با هویت شهری به محله‌های مسئله‌دار تبدیل شدند. برخی از این مشکلات ناشی از بی‌توجهی و یا عدم توجه کافی به ابعاد مختلف زندگی شهری به‌طور یکپارچه است در این بین اغلب بعد فرهنگی زندگی شهری مورد بیشترین بی‌توجهی‌ها قرار می‌گیرد. تخریب یکباره‌ی بافت محله‌ای که در طول سال‌ها به‌تبع شیوه‌ی زندگی، نیاز و فرهنگ ساکنین شکل گرفته از یک‌سو و ساخت برج‌های تجاری و مسکونی بدون توجه به پیشینه و زمینه‌های مختلف خصوصاً زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی بافت به شکل ساختمان‌های یک‌شکل و بی‌هویت از سوی دیگر موجب بروز آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی در بافت شده و صدمات بلندمدتی بر پیکره‌ی شهر به‌عنوان یک موجود زنده وارد آورده است.

ضرورت پژوهش حاضر در پی بی‌توجهی به زمینه‌ی فرهنگی، اجتماعی و تاریخی در مداخلات معاصر و ساخت‌وسازهای اخیر، خود را به‌خوبی نشان می‌دهد، چراکه این بی‌توجهی یکی از مهم‌ترین مسائل پیشروی این بافت‌هاست که هویت یک شهر و اجتماع را تهدید می‌نماید. در نتیجه اندیشیدن به ابعاد گوناگون اجتماعی، فرهنگی و هویتی در محله‌های تاریخی و قدیمی پیش از هر نوع مداخله و یافتن پیوند مناسبی میان این ابعاد و ابعاد کالبدی و فضایی، به‌منظور افزایش سطح کیفیت زیست شهروندان و همچنین ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاها‌ی شهری، امری ضروری است.

محله‌ی پای‌توپ بجنورد در این پژوهش نیز، به سبب بی‌توجهی مدیریت شهری، دچار این نوع تنزل کیفیت گشته و مالکان و ساکنین قدیمی خود را از دست داده و مقصد مهاجران و اجاره‌نشینان کم‌درآمد شده است. و نیز ساخت‌وسازهای درشت‌مقیاس در این بافت تاریخی، هویت فرهنگی و اجتماعی محله را تضعیف نموده و کیفیت‌های محیطی را دچار رکود کرده است. لذا به‌منظور مداخله در بافت موجود شهر بخصوص در محلات مرکزی آن، لازم است علاوه بر این که به ابعاد کالبدی آن رجوع می‌شود، مسائل اجتماعی-فرهنگی، تاریخی، کالبدی و اقتصادی و خواست و نیاز مردم نیز مورد توجه قرار گیرد تا علاوه بر توسعه یکپارچه و هماهنگ با زمینه، پایداری و عدالت اجتماعی نیز ارتقاء یابد.

یکی از مهم‌ترین راه‌حلهایی که برای به حرکت واداشتن موتور «حفاظت و بازآفرینی شهری» اندیشیده شده، گزینه‌ی فرهنگ است (پوزولت^۱ و پورتس^۲؛ ۱۹۹۸). و بازآفرینی فرهنگ-مبنا به‌عنوان رویکردی که با احترام به گذشته، نگاه به آینده دارد و یکپارچه‌نگر می‌باشد، رویکرد مناسبی جهت مداخله در این گونه بافت‌های قدیمی و تاریخی می‌باشد.

هدف این پژوهش نیز در همین راستا، بازشناسی جایگاه عوامل فرهنگی در بازآفرینی محله‌های قدیمی و تاریخی شهرها است. و همچنین سؤالات پیش روی پژوهش عبارت‌اند از: - مفهوم فرهنگ چیست؟ - فرهنگ چه جایگاهی در حیات انسانی دارد؟ - جایگاه فرهنگ در بازآفرینی محله‌های قدیمی و تاریخی کجاست؟

مبانی نظری

بازآفرینی

رابرتز در کتاب بازآفرینی شهری یکی از کامل‌ترین دیدگاه‌ها را در بیان مفهوم بازآفرینی به‌کاربرده است: «بازآفرینی شهری فرآیندی است که به آفرینش مکان‌های جدید با نگره‌داشتن خصوصیات مهم مکان (کالبدی و فعالیتی) منتهی می‌شود. بازآفرینی شهری، نگرشی است یکپارچه و کامل و تمام‌اعمالی که به حل معضلات شهر منجر شود، به‌گونه‌ای که توسعه‌ی پایدار در وضعیت زیست‌محیطی، اجتماعی، کالبدی و اقتصادی محل که دچار دگرگونی شدند را به‌خوبی ایجاد کند» (بحرینی، ایزدی و مفیدی، ۱۳۹۳، ۲۰، به نقل از رابرتز^۳، ۲۰۰۰، ۱۹).

1 Pouzoulet, 1998

2 Portes, 1998

3 Roberts, 2000

جدول ۱

خلاصه مفاهیم بازآفرینی از دیدگاه محققان ایرانی و خارجی

منبع	تعریف/توصیف	مفاهیم کلیدی	مأخذ
لطفی (۱۳۹۰)	احیا کردن، جان دوباره بخشیدن، احیا شدن، از نو رشد کردن و همچنین بازتولید طبیعی، بخشی از یک تمامیت زنده که در معرض نابودی قرار گرفته.	بخشیدن زندگی دوباره به یک تمامیت زنده و در معرض نابودی.	لطفی، ۱۳۹۰
حبیبی و مقصدی (۱۳۸۶)	بازآفرینی (معاصرسازی) یعنی تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره‌ی روابط شهری کهن یا موجود مؤثر می‌افتد.	تولید سازمان فضایی جدید. ایجاد روابط جدید و یا بازتعریف روابط کهن شهری.	حبیبی، مقصدی، ۱۳۸۶
رابرت ۲۰۰۰	فرآیندی است که به خلق فضاهای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی و فعالیت) منجر می‌گردد. دید جامع و یکپارچه و مجموعه اقداماتی که به حل مسائل شهری بینجامد، به‌طوری‌که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی بافتی که دستخوش تغییر شده را به وجود آورد.	فرآیندی، خالق فضای جدید با حفظ ویژگی‌های کالبدی و فعالیت و فضا، جامع‌نگر، اقدامات در جهت حل مسائل شهری، مداخله در بافتی که دستخوش تغییر شده.	رابرت، ۲۰۰۰
صفدری و همکاران (۱۳۹۳)	نو شدن و روزآمد شدن را به همراه دارد. تبیین گذشته در حال و توجه به نیازهای حال و آینده و دربرگیرنده‌ی تعریف کالبد و فضا. فرآیندی برای تبدیل میراث به ثروت. از سویی نقطه اتکا بر گذشته دارد و از سوی دیگر تمایل به رهایی از نگاه صرف به گذشته. خواهان بخشیدن معنا و هویت جدیدی به بافت.	به‌روز کردن، توجه به گذشته به‌عنوان ارزش، طراحی برای نیازهای حال و آینده.	صفدری و همکاران، ۱۳۹۳

همان‌طور که از تعاریف ذکر شده برمی‌آید، بازآفرینی در لغت به معنای زندگی دوباره بخشیدن به سیستمی است که در معرض نابودی قرار گرفته و این‌طور برداشت می‌شود که این زندگی مجدد، با قدرتی بیشتر و با تکیه بر گذشته‌ی سیستم عمل خواهد کرد. در پی شناخت بیش‌تر بازآفرینی شهری، مطالعه‌ی تاریخچه‌ی شکل‌گیری آن ضروری است. چراکه بیانگر تفکر مولد آن است و نیز سیر تکامل و تجارب آن را از گذشته تا اکنون به ما نشان می‌دهد. سیر تحول مرمت شهری در سال‌های اخیر، نهایتاً این روند را به‌گرم آوردن و سازمان‌دهی فعالیت‌های خود در قالب بازآفرینی شهری رسانیده است. بازآفرینی شهری، مانند رویدادی گسترده و جامع از مرمت شهری، روندی است که از طرفی به همه‌ی ابعاد و کاستی‌های توسعه در درون شهر حاضر اهمیت می‌دهد و از طرفی، به فراهم نمودن موقعیت و به‌کار بردن هر موقعیتی به‌منظور مبدل نمودن آن به آلت یا مسیری برای دست یافتن به توسعه می‌پردازد (لطفی، ۱۳۸۹).

بازآفرینی فرهنگ-مبنا

انواع مشارکت فرهنگ در بازآفرینی در گزارش ایوانز و شاو در سال ۲۰۰۴ معرفی شده است. این گزارش به سه نوع مداخله‌ی فرهنگ یا به‌طور کلی فعالیت‌های فرهنگی در بازآفرینی اشاره می‌کند که در این پژوهش، بازآفرینی فرهنگ-مبنا را که متأخرتر، و از ۱۹۹۰ تا به امروز مورد توجه بوده است، به‌عنوان رویکردی یکپارچه‌نگر و مناسب مداخله در بافت‌های تاریخی و قدیمی شهرها برمی‌گزینیم.

در «بازآفرینی شهری فرهنگ-مبنا»، رویدادها و فعالیت‌های فرهنگی به‌عنوان نیروی محرکه و عامل تسهیلگر بازآفرینی شهری در نظر گرفته می‌شود. در این نگرش، «رویدادمداری» اساس بازآفرینی را می‌سازد و رویدادهای فرهنگی از مقبولیت عام زیادی بهره‌مندند. در فرآیند بازآفرینی فرهنگ-مبنا، عموماً مجموعه‌ای از ساختمان‌ها برای کاربردهای اداری و عمومی استفاده و یا طراحی مجدد می‌شوند؛ از فضاهای عمومی استعمال‌های جدیدی می‌شود و فعالیت‌ها و رویدادهای تازه‌ای که در آتی سبب محبوبیت و شهرت مکان‌ها می‌شود، پیشنهاد می‌گردد (لطفی، ۱۳۹۰، ۵۱). بازآفرینی فرهنگ-مبنا راه‌حلی عمومی برای تمام شهرها نیست و فرآیند بازآفرینی در هر نقطه با در نظر گرفتن ویژگی‌های خاص محل و اهداف طرح، رویکرد متفاوتی طلب می‌کند که نتایج مختص به خود را نیز در پی خواهد داشت. بازآفرینی فرهنگ-مبنا به‌خصوص در محله‌هایی چند-فرهنگی^۱، با توجه به تنوع

1 multi-cultural

فرهنگی و قومیتی موجود به عنوان یک پتانسیل برای شکل‌گیری فضاهای متفاوت متناسب با رویدادهای ویژه‌ی فرهنگی و فعالیت‌های منحصربه‌فرد منطبق با مکان، می‌تواند مناسب‌ترین رویکرد به منظور ارتقاء کیفیت زندگی ساکنین و نیز شکوفایی اقتصادی محله، باشد.

فرهنگ و جایگاه آن در حیات انسانی و شهری

با توجه به مشکلات ایجادشده در نتیجه‌ی رویکردهای استاندارد به برنامه‌ریزی شهری راهبردی، در نزد بسیاری، فرهنگ از جهات مختلف به عنوان یک گزینش هوشمندانه برای برون‌رفت از مشکلات، مطرح شده است (عباس‌زاده، ۱۳۹۱، ۴۲، به نقل از ایوانز^۱ و شاو^۲، ۲۰۰۴). ایجاد هویت شهری (گیمنو مارتینز^۳، ۲۰۰۷، عباس‌زاده، ۱۳۹۱)، افزایش مداخله اجتماعی محلی (عباس‌زاده، ۱۳۹۱) و جذب منابع و استعدادها فلوریدا^۴، ۲۰۰۲، عباس‌زاده، ۱۳۹۱) چالش‌هایی هستند که ابزارهای سنتی، در فراهم کردن راه‌حل‌های مناسب برای آن‌ها نارسا به نظر می‌رسیدند و از این‌رو فرهنگ به‌مانند یک رویکرد نویدبخش جلوه کرد که احتمالاً عناصری الهام‌بخش، هم در سطح مفهومی و هم سیاستی پیش‌رو قرار می‌دهد (لاندری^۵، ۲۰۰۶، عباس‌زاده، ۱۳۹۱، ۴۲). خاتمی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهشی تأثیر رویدادهای فرهنگی-آیینی بر سازمان فضایی محلات شهری را موردسنجش قرار داده‌اند و به این نتیجه دست‌یافته‌اند که ساختار شهری از طریق مراسم فرهنگی-آیینی، هم در محله‌های مرکزی و هم در توسعه‌های جدید، مؤثر است. در نتیجه فرهنگ جایگاه ویژه‌ای در حیات شهری دارد بخصوص در پروژه‌های بازآفرینی چراکه این پروژه‌ها با نگاهی یکپارچه و جامع، به‌طور گسترده‌ای ابعاد مختلف شهری را دربر می‌گیرند.

مفهوم فرهنگ

واژه فرهنگ به شیوه متمایز زندگی، ارزش‌ها و معانی مشترک رایج در دوره‌های مختلف تاریخی و گروه‌های مختلف ملت‌ها، طبقات اجتماعی، خرده‌فرهنگ‌ها اشاره دارد (باکاک^۶، ۲۰۰۷، ۴۰-۴۱). همچنین راپاپورت^۷ (۱۹۷۷) مجموعه‌ی ارزش‌ها و هنجارها را «فرهنگ» خوانده که در قالب اعتقادات، هنر، اخلاق، قانون، آداب‌ورسوم و سمبل‌های مشترک ظاهر می‌گردد. آشوری (۱۳۵۷) در بیان مفهوم فرهنگ به تعاریف ارائه‌شده از صاحب‌نظران مختلف در این زمینه در دوره‌های زمانی متفاوت اشاره می‌کند که نکات کلیدی آن در جدول ۲ جمع‌بندی شده‌اند:

جدول ۲

تعریف‌های تشریحی فرهنگ

صاحب‌نظر	نکات کلیدی
تایلور ^۸ ۱۸۷۱	کلیتی یگانه از ابعاد اجتماعی
ویلسر ^۹ ۱۹۲۰	شامل تمامی کردوکارهای اجتماعی
دیکسون ^{۱۰} ۱۹۲۸	مجموعه‌ی فرآورده‌ها و کردوکارها تحت عنوان تمدن
بندیکت ^{۱۱} ۱۹۲۹	کلیتی هم‌تافته از عادات
بوس ^{۱۲} ۱۹۳۰	شامل نموده‌های عادات، واکنش‌ها، فرآورده‌های کردوکار
هیلر ^{۱۳} ۱۹۳۳	نظام‌های فکری و شیوه‌های کردار تحت سازمان جامعه، منهای رفتارهای حاصل از سرشت ارثی
لینتون ^{۱۴} ۱۹۳۶	تصورات، پاسخ‌های عاطفی و الگوهای رفتاری آموخته‌شده از جامعه و مشترک

¹ Evans

² Shaw, 2004

³ Gimeno Martinez, 2007

⁴ Florida, 2002

⁵ Landry, 2006

⁶ Bakak, 2007

⁷ Rapopor, 1977

⁸ Taylor

⁹ Whistler

¹⁰ Dixon

¹¹ Benedict

¹² Boas

¹³ Hiller

¹⁴ Linton

لووی ^۱ ۱۹۲۷	اکتسابی از جامعه، کردوکار میراثی
پانونسیو ^۲ ۱۹۳۹	کلیتی برای رفع نیازها
مالینوسکی ^۳ ۱۹۴۴	کلیتی یکپارچه از وسایل، خصوصیات و تفکرات
کلاکن ^۴ و کلی ^۵ ۱۹۴۶	گنجینه‌ی انباشته‌ای از آفرینندگی بشر
بیدنی ^۶ ۱۹۴۷	صورت‌های آموخته شده توسط افراد با هدف مشترک
کروبر ^۷ ۱۹۴۸	شامل واکنش‌های آموخته شده. منحصر به انسان.
هرسکوویتس ^۸ ۱۹۴۸	عوامل بی‌واسطه‌ی تعیین‌کننده‌ی رفتار. شامل دارایی، عمل و اندیشه‌ی یک ملت.

برگرفته از: آشوری (۱۳۵۷)

از طرفی طبق تعاریف ارائه‌شده برای خرده‌فرهنگ (فرهنگ‌های قومی، قبیله‌ای، گروه‌های زبانی، شغلی، مذهبی، طبقات و قشرهای مختلف با عقاید و باورها و ارزش‌ها و ایدئولوژی‌ها و گرایش‌های دینی و سیاسی و اخلاقی معین)، در واقع، فرهنگی درون فرهنگ بزرگ‌تر است.

بدین ترتیب با کسب بینش کافی در زمینه‌ی مفهوم فرهنگ و شناسایی ابعاد گوناگون آن، هریک از اجزاء و ریشه‌های فرهنگ در ابعاد مختلف مطابق جدول ۳، شناسایی و توصیف می‌گردد.

جدول ۳

ابعاد فرهنگ در حیات شهری

ابعاد فرهنگی	توصیف اجزاء و ریشه‌ها
دین و مذهب	فضاهای مذهبی، گرایش‌ها مذهبی، اعتقادات و باورهای برگرفته از مذهب و مراسم‌های مذهبی.
تاریخ	تاریخ جامعه، آثار تاریخی، رویدادهای تاریخی، روایت‌های کهن و...
معماری	معماری، مهارت‌ها و هنرهای ساخت بنا
هنر	موسیقی محلی یا فولکلور، آلات موسیقی خاص، بازی‌های محلی، صنایع‌دستی، رقص محلی و هنرهای مصور...
سبک زندگی	طیف گسترده‌ای از جمله شیوه‌ای که مردم غذا می‌خورند، لباس می‌پوشند، اوقات فراغت خود را می‌گذرانند و تعطیلات خود را برنامه‌ریزی می‌کنند، سرکار می‌روند، با دیگران ملاقات می‌کنند، صحبت می‌کنند و...
روابط اجتماعی	رفتار دوجانبه‌ی اجتماعی، برقراری ارتباط با مشارکت آگاهانه افراد یا گروه‌ها
آیین‌ها و رسوم	برگزاری مراسم‌های خاص در روزهای خاصی از سال، آداب‌ورسوم مربوط به مراسم عروسی، عزاداری، نقوش ریشه‌گرفته از فرهنگ، اعتقادات و روش زندگی مردم. نمادهای برآمده از ادبیات شفاهی و داستان‌های اساطیری، نشانه‌های خاص قومی و فرهنگی.
نمادها و نشانه‌ها	آموخته‌های اقوام طی نسل‌ها از اجداد، طبیعت، سایر قبایل و... شیوه‌ی ارتباط با طبیعت، دفاع، امرامعاش.
دانش	شامل اخلاقیات انسانی و کمک به هم‌نوع، آیین قدردانی. تابوها.
قانون و اخلاقیات	باورها بنیادی‌ترین مبانی جهان‌بینی انسان را در خود دارد. باورها به فرهنگ، نوع زندگی، بینش، آداب‌ورسوم، عقاید و ادبیات اقوام
باورها و عادات	جهت می‌دهند. شامل باورهای مذهبی و باورهای قومی قبیله‌ای.

پیشینه پژوهش

عباچی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با تبیین بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ به‌عنوان اصلی‌ترین رویکرد مرمت شهری و نقش آن در جهت کاستن پیامدهای منفی نگرش جهانی‌شدن و یکسان‌سازی کالبدی، گامی در راستای احیای بافت‌های تاریخی و کهن شهر مشهد برداشته و به دنبال تحقق معاصرسازی کالبد و فرهنگ کهن بومی با استفاده از پیشینه تاریخی است. عباچی و همکارانش در این پژوهش اذعان کرده‌اند استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی بافت کهن، ضمن احیا و توانمندسازی بافت‌های تاریخی،

¹ Lowie

² Panunzio

³ Malinowski

⁴ Kluckhohn

⁵ Kelly

⁶ Bidney

⁷ Kroeber

⁸ Herskovits

جذب توریسم، توسعه اقتصادی، درآمدزایی و مطرح شدن در مقیاس جهانی را دربر دارد. غفاری (۱۳۹۵) در پژوهش خود، به دنبال دستیابی به هدف بازآفرینی بافت تاریخی محلهی آخوند قزوین در جهت ایجاد پیوند بین جاذبه‌های فرهنگی از طریق ایجاد شبکه‌ی شهری و ارتقاء تعاملات فرهنگی بر مبنای ایده‌ی بازآفرینی فرهنگی بوده است و طرح پیشنهادی برای نمونه موردی خود را، بر همین مینا ارائه می‌دهد.

پورجعفر و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با مرور توصیفی-تحلیلی قوم کرد به‌عنوان قومی با پیشینه‌ی فرهنگی سرشار، انگاره‌های فرهنگی اثرگذار بر بعد کالبدی را تبیین نموده و سپس به کندوکاو اصول نظم‌دهنده به طراحی فضاهای شهری در این انگاره‌ها پرداخته‌اند. بر این اساس نقوش و ترکیبات شکلی دوبعدی، ریتم و تناسبات و رنگ، انگاره‌های فرهنگی اثرگذار بر بعد کالبدی تعیین شده و درنهایت با تلفیق این انگاره‌ها اصول نظم‌دهنده طراحی فضای شهری مطلوب برای قوم کرد را ارائه نموده‌اند.

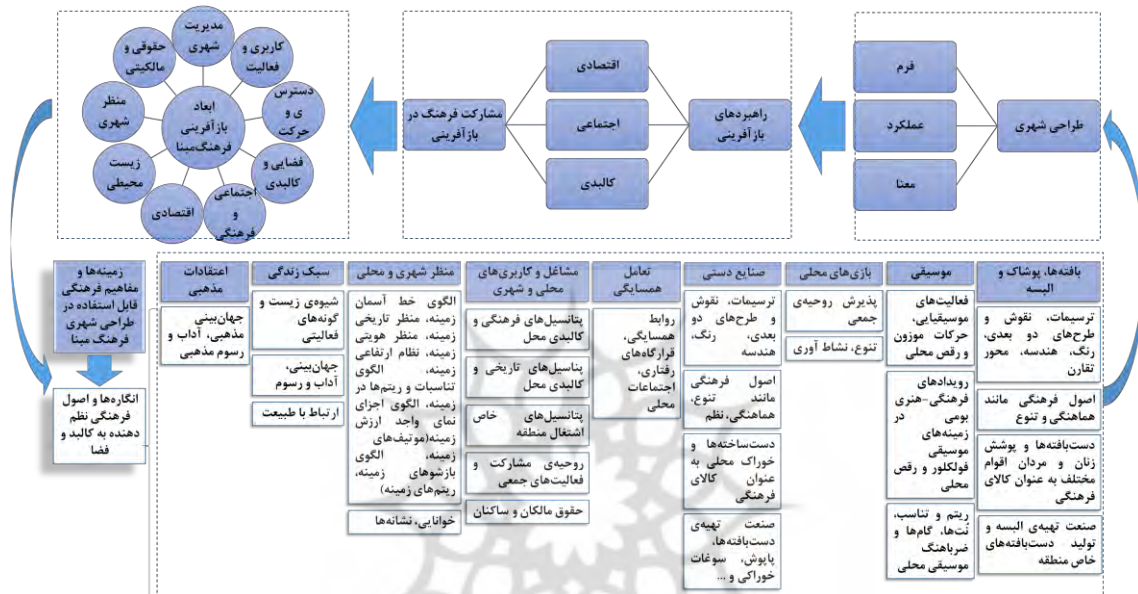
لطفی (۱۳۸۹) در پژوهش خود از منظر نظری به شناسایی وجوه رویکرد فرهنگ مینا در بازآفرینی ورود کرده است. وی پس از پژوهش در منابع مختلف و ارائه‌ی تعاریف منسجم از ابعاد بازآفرینی فرهنگ_مینا، روایت‌های بازآفرینی فرهنگ مینا را در سه دسته روایت و در سه دوره‌ی تاریخی متفاوت و متوالی جمع‌بندی نموده است.

شکل ۱. اصول و انگاره‌های فرهنگی تأثیرگذار بر بعد کالبدی و فضایی قابل استخراج از اقوام مختلف

در پی دخالت دادن فرهنگ در طراحی شهری، و کاربست آن در بازآفرینی محله، به دنبال یافتن سرخ‌هایی برای طراحی هرچه متناسب‌تر با بستر فرهنگی موجود، پس از مطالعه‌ی فرهنگ ساکنین محله می‌توان اصول و انگاره‌های خاص هر منطقه و شهر را استخراج نمود. چراکه سرمایه‌ی فرهنگی به‌مقتضای سرمایه بودن آن، مفهوم متمایزی در جوامع مختلف دارد. و از طرفی طراحی شهری صرفاً زیباسازی و ایجاد نمودهای بصری از فرهنگ نیست و باید مرتفع‌کننده‌ی نیازها و بهبوددهنده‌ی مسائل و معضلات مردم نیز باشد. بدین ترتیب دیاگرام مطابق شکل ۱، با توجه به فرهنگ و سبک زندگی مردم، تدوین می‌گردد:

بازخوانی مفهوم فرهنگ و آشنایی با ابعاد گسترده‌ی آن، و نیز شناخت نحوه‌ی استخراج انگاره‌ها و اصول فرهنگی نظم‌دهنده به کالبد و فضا و به‌کارگیری آن در فرآیند بازآفرینی فرهنگ-مبنا، می‌تواند گامی مهم در تدوین الگوهای منحصربه‌فرد بومی باشد که در پی برقراری هماهنگی و انطباق هرچه بیشتر کالبد و فضا با فرهنگ زمینه است.

شکل ۲ - چارچوب مفهومی پژوهش

در پژوهش حاضر با توجه به ابعاد فرآیند بازآفرینی و با در دست داشتن مفاهیم، تعاریف و انگاره‌های متنوع فرهنگ، جایگاه این عوامل فرهنگی که برآمده از زمینه‌ی مورد طراحی و برنامه‌ریزی هستند، در بازآفرینی فرهنگ-مبنا معرفی و تدوین گشته تا راهکارهای مناسب و آشکاری به‌منظور به کار بستن فرهنگ در مداخلات و توسعه‌های شهری در محله‌های قدیمی و تاریخی با هویت فراهم گردد. بدین منظور جهت معرفی مصادیق فرهنگی کاربردی و استخراج انگاره‌ها و اصول فرهنگی از جامعه، محله‌ی قدیمی و تاریخی پای‌توپ در مرکز شهر بجنورد را مورد شناخت و تحلیل قرار گرفته است.

روش پژوهش

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته و در جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و برداشت‌های میدانی استفاده شده است. در نتیجه‌ی جست‌وجو در مبانی نظری، مفاهیم مربوط به فرهنگ و ویژگی‌های آن را مطالعه گردید و فرآیند بازآفرینی شناسایی شد. سپس بعد از بررسی زمینه‌های مشارکت فرهنگ در بازآفرینی و مطالعه‌ی بازآفرینی فرهنگ-مبنا، جایگاه اصول و انگاره‌های فرهنگی در ابعاد مختلف بازآفرینی فرهنگ-مبنای محله‌های تاریخی و قدیمی شهرها شناسایی و معرفی گردید. پس از شناخت کامل موضوع و به دست آمدن دانش نظری موردنیاز و تدوین اصول و انگاره‌های فرهنگی و همچنین ابعاد مختلف بازآفرینی فرهنگ-مبنا، و مطالعه‌ی تجارب پیشین مشابه، مصادیق آن‌ها در نمونه‌ی مورد مطالعه‌ی پژوهش شناسایی و معرفی شد. در این راستا نیز از تدوین پرسشنامه‌هایی برای شهروندان ساکن، شاعل و یا مراجعه‌کننده به محدوده‌ی مورد مطالعه استفاده شد. تعداد ۱۰۰ پرسشنامه برای مردم در نظر گرفته شد و ۲۰ پرسشنامه برای متخصصین حوزه‌ی شهری. اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها در SPSS مورد تحلیل قرار گرفت و به‌صورت نمودار تصویر شد. نتایج پرسش‌نامه‌های مردم جمع‌بندی گردید و در قالب اصول و عوامل فرهنگی تأثیرگذار بر ابعاد

کالبدی و فضایی تدوین شد، همچنین بخشی از پتانسیل‌های فرهنگی موجود در نمونه موردی، از این پرسشنامه‌ها استخراج گردید. بدین ترتیب نحوه‌ی استخراج و به‌کاررفته بردن این اصول و انگاره‌های فرهنگی در بازآفرینی فرهنگ-مینا در یک نمونه‌ی عینی از جامعه‌ی چند-فرهنگی تدوین گردید. درنهایت با توجه به مفاهیم استخراج‌شده از ابعاد مختلف فرهنگ و شناختن جایگاه آن در بازآفرینی محله‌های تاریخی و قدیمی، همچنین معرفی مصادیق آن در نمونه‌ی موردی، راهبردها و چگونگی تحقق عوامل فرهنگ در بازآفرینی تبیین شد. شکل شماره ۳ فرآیند انجام این پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۳. دیاگرام فرآیند انجام پژوهش

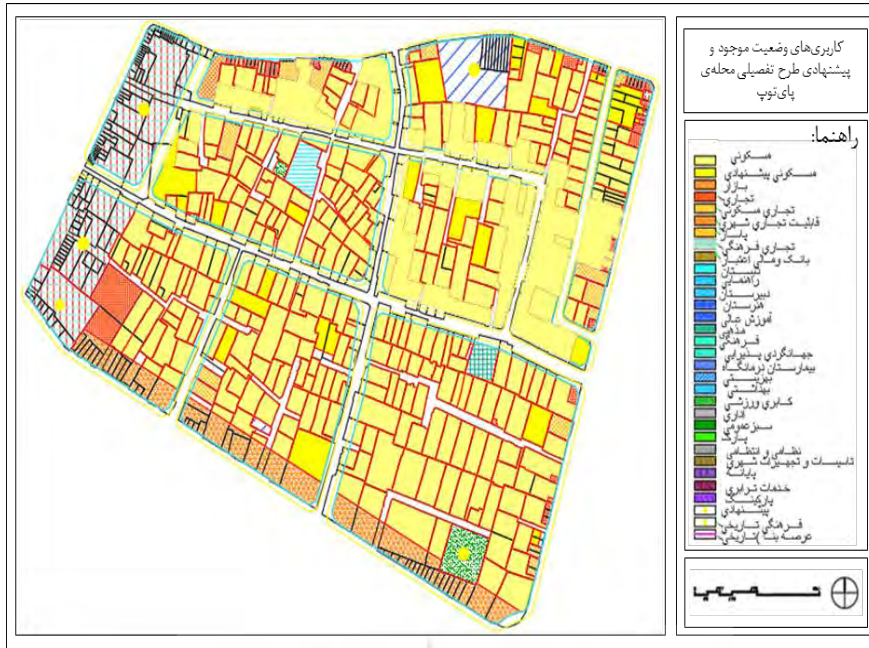
یافته‌ها و بحث

نمونه‌ی موردی؛ محله‌ی پای‌توپ بجنورد

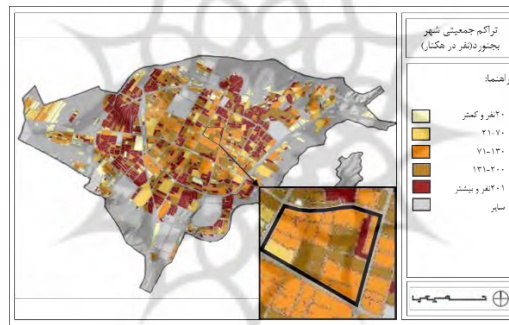
محله‌ی پای‌توپ بجنورد، مرکز استان خراسان شمالی را به‌عنوان نمونه‌ی موردی انتخاب شد، چراکه در بافت قدیمی و تاریخی مرکز شهر واقع شده و جزو هسته‌های اولیه‌ی شهر محسوب می‌شود که نمایانگر تاریخ و فرهنگ آن است. علاوه بر این، این استان و این شهرستان دارای جامعه‌ای چند-فرهنگی، شامل ترک، کرمانج و ترکمن است.

شکل ۴. موقعیت محدوده‌ی مورد مطالعه

شکل ۵. کاربری محدوده‌ی مورد مطالعه

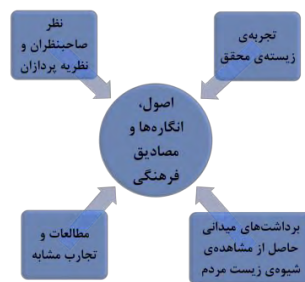

شکل ۶. تراکم جمعیتی محدوده‌ی مورد مطالعه

بر گرفته از: مهندسین مشاور نقش جهان - پارس (۱۳۸۹)

آمار حاصل‌شده از طرح جامع بجنورد در سال ۱۳۸۹ است که بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان خراسان شمالی در سال ۸۵ ثبت شده است. لازم به ذکر است طی ۱۰ سال اخیر به دلیل تخریب نیمی از بافت محله، بخشی از جمعیت ساکن در پای‌توپ از آن مهاجرت نموده‌اند، اما در اینجا با فرض بازگشت جمعیت، پژوهش بر مبنای اطلاعات سال ۱۳۸۵ انجام می‌گردد.

ابتدا لازم به ذکر است در استخراج مصادیق، انگاره‌ها و اصول فرهنگی از جوامع در هر سکونتگاهی، به چهار عامل مهم باید توجه نمود که وجود هر یک در دستیابی به نتیجه‌ای دقیق‌تر و جامع‌تر بسیار بااهمیت است. این عوامل مکمل یکدیگرند و حضور هر یک از آن‌ها به‌منظور طراحی و برنامه‌ریزی محله هرچه منطبق‌تر با زمینه و مقبول‌تر برای ساکنین لازم و ضروری است. عوامل موردنظر مطابق با شکل ۷ عبارت‌اند از: نظر صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان، برداشت‌های میدانی حاصل از مشاهده‌ی شیوه‌ی زیست مردم، مطالعات و تجارب مشابه، تجربه‌ی زیسته‌ی محقق.

شکل ۷. عوامل تأثیرگذار در استخراج مصادیق، انگاره‌ها و اصول فرهنگی جوامع

اکنون با در دست داشتن مفاهیم فرهنگی و ابعاد گسترده‌ی فرهنگ، مصادیق ابعاد فرهنگ در نمونه‌ی مورد مطالعه جست‌وجو شد و به صورت جدول ۴ همراه با نمونه‌های تصویری طبقه‌بندی گردید.

جدول ۴

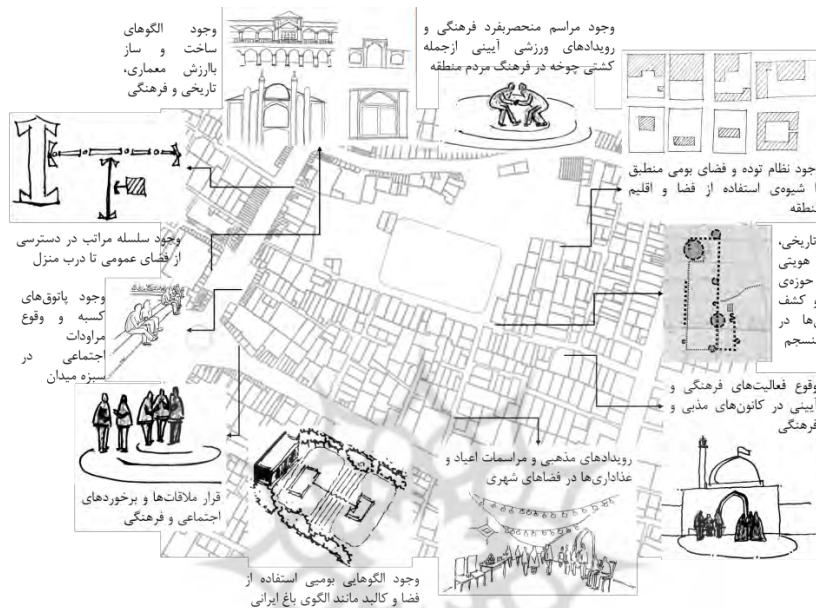
مصادیق ابعاد مختلف فرهنگ در نمونه‌ی مورد مطالعه

ابعاد فرهنگی	مصادیق و نمونه‌های تصویری
مصادیق	<p>مسلمانان که اکثریت جامعه‌ی بجنورد را تشکیل می‌دهند و دارای مذهب شیعه و سنی‌اند. ترکمن‌های ساکن خراسان شمالی سنی هستند و ترک‌ها تات‌ها، فارس‌ها و کرمانج‌ها شیعیان این شهر را تشکیل می‌دهند. همچنین اقلیت‌های مختلف یهودی، زرتشتی و مسیحی نیز در این استان وجود دارند.</p> <p>معماری بناهای مذهبی به‌ویژه مساجد و معابد و ...</p> <p>اعیاد قربان و سنت قربانی کردن، عزاداری‌های ماه‌های محرم و صفر و به حرکت درآمدن دسته‌های عزاداری در شهر، مراسم پخت و توزیع نذورات (حلیم)، مراسم علم‌گردانی در عاشورا و تاسوعا، شبیه‌خوانی در روز عاشورا...</p>
دین و مذهب	 <p>ترکمن‌های خراسان شمالی (اهل تسنن). مراسم پخت و توزیع حلیم در محرم</p> <p>شبیه‌خواهی در عاشورا مراسم علم‌گردانی در عاشورا</p>
مصادیق	<p>در نزدیکی بجنورد کتیبه‌هایی مربوط به هزاره پنجم پیش از میلاد و همچنین تپه‌های باستانی و بناهای تاریخی از دوره‌های بعد (مادها، هخامنشیان، سلوکیان، اشکانیان، ساسانیان، ده‌های نخست اسلامی، دوره اسلامی تا پیش از صفویان، صفویه، افشاریه و زندیه، قاجار و پهلوی) به یادگار مانده است. بناهای تاریخی به‌جای مانده مانند: آینه‌خانه، عمارت مفخم، حسینیه جاجرمی، ساختمان قدیمی بانک ملی، حمام عسگری، کاروانسرای مفخم، کاروانسرای سبزه‌میدان، سبزه‌میدان، مسجد جامع و ... رویدادهای تاریخی: قیام لهاک خان در سال ۱۳۰۵، انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، ... روایت‌های کهن از دلاوری‌ها و قهرمانی‌ها...</p>
تاریخ	 <p>عمارت مفخم</p> <p>عمارت آینه‌خانه</p> <p>مقبره شهدای قیام لهاک‌خان</p> <p>حسینیه جاجرمی</p>

ابعاد فرهنگی		مصادیق و نمونه‌های تصویری	
مصادیق	معماری	خانهای حیاط دار، درون‌گرا، تزیینات خانه، آجر قزاقی، ورودی و درب خانه، کوبه زنانه و مردانه، پیرنشین، شیروانی، ایوان سرپوشیده، طاقچه‌های متعدد، ...	
مصادیق	هنر	موسیقی کرمانج، موسیقی ترکمن، آلات موسیقی همچون دوتار، کمانچه، قوشمه، دهل، سرنا و دایره. کشتی آلیش، کشتی با چوخه، اسب‌دوانی ترکمن، صنایع‌دستی شامل: سفره کردی، جاجیم، فرش و پستی ترکمن، چاروق، ...	
مصادیق	سبک زندگی	غذاهای بومی؛ انواع آش‌های محلی، انواع نان‌های محلی، قورتو، جوشواره، اوجز و گویش‌های مختلف ترکی، کرمانجی، ترکمنی، تاتی و گذراندن اوقات فراغت در پارک‌های بجنورد و گردشگاه‌های بش‌قارداش و بابامان و باغ‌های شخصی.	
مصادیق	روابط اجتماعی	پاتوق‌های کسبه در سبزه‌میدان، تجمع و معاشرت مراجعین در سبزه‌میدان، مشارکت شهروندان در فعالیت‌های مذهبی در حسینیه‌ها و مساجد محله.	
مصادیق	آیین‌ها و رسوم	رسوم مربوط به شب‌های چله و شب‌نشینی و حافظ خوانی. جشن چهارشنبه‌سوری و پریدن از روی آتش با زمزمه کردن اشعار خاص و نیز پختن غذای هفت‌رنگ. جشن سال نو، خانه‌تکانی قبل از عید، چیدن سفره‌ی هفت‌سین و دیدوبازدیدها. سفر به طبیعت در روز ۱۳ فروردین با طبخ غذاهای خاص گیاهی در آن روز، برگزاری کشتی با چوخه. برگزاری مراسم‌های خاص در روز عروسی مانند کشتی آلیش در عروسی ترکمن. رسوم طبخ حلیم نذری در ایام محرم. ...	

ابعاد فرهنگی		مصادیق و نمونه‌های تصویری	
نمادها و نشانه‌ها	مصادیق	نقوش به‌کاررفته در دست‌بافته‌ها کرمانج و ترکمن که بیش‌تر الگوپردازی از اقلیم و محیط، طبیعت منطقه و نقوش حیوانی، هندسی و گیاهی و همچنین باورهای آنان می‌باشد. رنگ قرمز به عنوان نماد شادی.	
نمونه‌ی تصویری		چشم زخم (از نقش‌مایه‌های اصیل، نمادین و انتزاعی دیگر در این منطقه، به‌عنوان طلسمی برای دفع نظر بد) (همان)	<p>پژ(از جمله نقوش تجریدی در دست‌بافته‌های خراسان شمالی و از نقوش اصلی در بین بافندگان این ختّه و نمادی از خورشید است.) (کاظم‌پور، ۱۳۹۱)</p>
مصادیق		علم (این نقش هم حالتی اعتقادی-فرهنگی داشته و هم از زیبایی خاصی برخوردار است که شباهتی کامل به علم‌هایی که در عزاداری امام‌حسین استفاده می‌شود دارد.) (همان). رنگ قرمز لباس عروس کرمانج قنات‌های بجنورد از جمله قنات صدرآباد، جهت‌گیری خانه‌ها برای استفاده از نور جنوب، سقف شیروانی، کشاورزی و باغداری، پرورش دام، فراگیری طب گیاهی، صنعت بافندگی و ...	
دانش	نمونه‌ی تصویری	قنات صدرآباد	
مصادیق		کمک به هم‌نوع و مشارکت در امور خیر و عام‌المنفعه در جامعه‌ی بجنورد امری اخلاقی است و رواج دارد. قدردانی مردم از شهردار بجنورد و انتخاب ایشان به‌عنوان رتبه دوم شهردار برتر کشور. ترکمن‌های خراسان شمالی وصلت با غیر ترکمن را مجاز نمی‌دانند.	
قانون و اخلاقیات	نمونه‌ی تصویری	مشارکت در تجهیز مساجد و حسینیه‌های محل. قدردانی مردم بجنورد از شهردار وقت	
مصادیق		باورهای پریدن از روی آتش همراه با زمزمه کردن اشعار خاص و همچنین شکستن ظرف چینی یا شیشه‌ای به‌منظور دور کردن سیاهی زمستان و نزدیک شدن برکت بهار. باور به بستن کمر عروس در شب عروسی به نشانه خیروبرکت. بردن طبق‌های هدیه، خنّ، کله‌قند و شیرینی برای عروس. باور به آویزان کردن سنگ چشم‌زخم و ...	
باورها و عادات	نمونه‌ی تصویری	انجام مراسم‌هایی در آخرین روزهای سال (چهارشنبه‌سوری، خانه‌تکانی، سبزه عید، چیدن هفت‌سین و ...) (عکس قاشق‌زنی در شب چهارشنبه‌سوری). حمل سینی‌های شیرینی و هدیه در عروسی	

معماری و بناهای تاریخی، نشانگر ظرفیت‌های فراوان در توسعه گردشگری میراث فرهنگی هر شهر هستند (زال و همکاران، ۱۳۹۶، ۷). عطایی همدانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود ضمن معرفی بوم‌شناسی فرهنگی، عوامل محیطی و فرهنگی همبسته را به‌عنوان مدلی برای بازخوانی الگوی سکونت و محصولات کالبدی آن بکار می‌برند و در پاسخ به عوامل و علل مؤثر در شکل‌گیری و تثبیت و توسعه الگوی حیاط خانه ایرانی، تکنولوژی، نوع معیشت و جهان‌بینی را معرفی می‌کنند. بدین ترتیب با کسب شناخت از محدوده و فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های حاکم بر آن و نیز شناسایی مصادیق آن در ابعاد گوناگون، ظرفیت‌های فرهنگی موجود و تأثیرگذار بر ابعاد کالبدی و فضایی محدوده تحلیل گردید و در قالب نقشه‌ی شکل ۸ به تصویر درآمد.

شکل ۸. تحلیلی بر ظرفیت‌های فرهنگی موجود و تأثیرگذار بر ابعاد کالبدی و فضایی محدوده

مطالعه تجارب پیشین همواره در هر رشته‌ای به دلیل روشن نمودن ابعاد مختلف موضوع، درک بهتری از کارآمد بودن یا نبودن راه‌حل‌های مختلف، مسائل و مشکلات احتمالی پیش‌رو، بازخوردهای احتمالی، فرآیندهای اثرگذار و پربازده ... در اختیار ما قرار می‌دهد. از این جهت در این پژوهش به مطالعه‌ی نمونه‌هایی از تجارب عملی بازآفرینی با رویکرد فرهنگ-مبنا در ایران و کشورهای دیگر پرداخته شده است. نتایج حاصل از این مطالعه، ما را در استفاده‌ی مؤثرتر از فرصت‌ها راهنمایی خواهد نمود. نتایج حاصل از این بخش به‌طور خلاصه در قالب جدول ۵ جمع‌بندی شده و تجارب قابل استفاده‌ی آن‌ها استخراج می‌گردد.

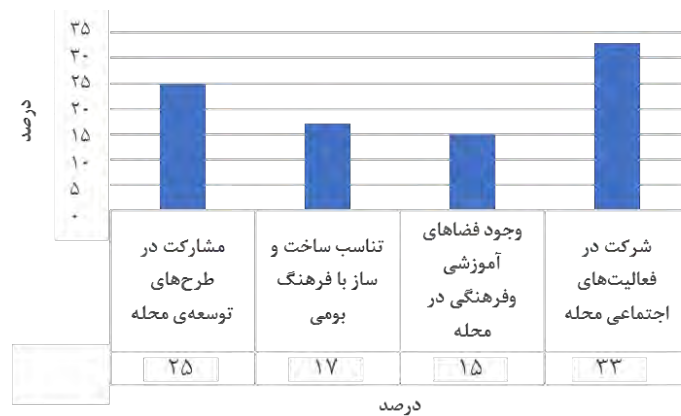
به‌منظور آگاهی از ظرفیت‌ها، مسائل و نیازهای مردم محله‌ی پای‌توپ بجنورد، پرسشنامه‌هایی تدوین و به تعداد ۱۰۰ نفر از ساکنین توزیع گردید. که تعداد ۷۰ عدد جمع‌آوری و تحلیل گردید. همچنین تعداد ۲۰ پرسشنامه در بین متخصصین حوزه‌ی شهری توزیع و جمع‌آوری گردید. لازم به ذکر است برای تعیین حجم نمونه از روش فرمول کوکران استفاده شد. این روش توزیع پرسشنامه تا جایی ادامه داده شد تا نتایج به حد اشباع برسد به‌عبارت‌دیگر نتایج قبلی تکرار و اطمینان حاصل شد که حجم نمونه‌گیری به حد اشباع رسیده است.

بخش اول پرسشنامه که به شیوه‌ی طیف لیکرت طراحی شده بود پس از وارد نمودن اطلاعات در SPSS مورد تحلیل قرار گرفت و میانگین پاسخ‌ها به‌صورت نمودار در Excel جمع‌بندی گردید. همچنین بخش دوم آن نیز پس از تحلیل در SPSS به‌صورت نمودارهایی ارائه شد. از جمله سؤالات مطرح‌شده در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بود که پس از طبقه‌بندی پاسخ‌ها در طیف لیکرت، میانگین آن‌ها به‌صورت نمودار استخراج گردید. این نمودار اطلاعاتی راجع به میزان احساس تعلق، میزان توجه به توسعه‌ی محله، و همچنین میزان تناسب توسعه بافرهنگی بومی از دیدگاه شهروندان و متخصصین در اختیار قرار می‌دهد که در پایین قابل مشاهده است.

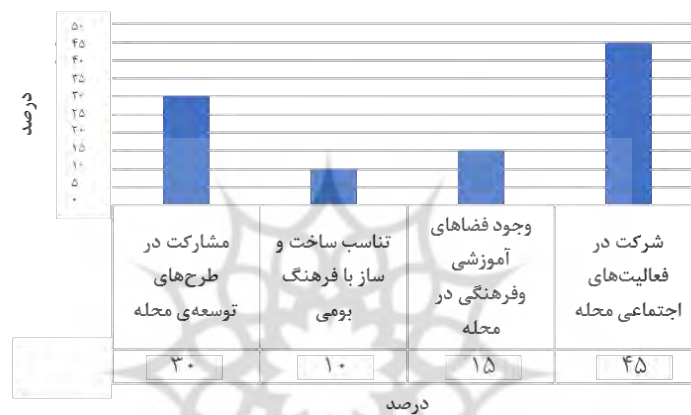
جدول ۵

سنجش مؤلفه‌های مهم در طرح‌های بازآفرینی با رویکرد فرهنگ-مینا

تجارب				تجارب قابل استفاده	ویژگی‌های برنامه و طرح
محله تمپل بار، دوبلین	محله لیس مارکت، ناتینگهام	مرکز شهر رشت	مرکز شهر مشهد		
✓	✓	✓	-	ضرورت توجه به مشارکت مردمی مشارکت مردمی	مشارکت عمومی
✓	✓	✓	-	مداخلات حداقلی و حفظ بافت	نظم ارگانیک
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به سازمان اقتصادی و ارائه‌ی طرح و برنامه در هماهنگی با آن	هماهنگی با سازمان اقتصادی
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به سازمان اجتماعی و ارائه‌ی طرح و برنامه در هماهنگی با آن	هماهنگی با سازمان اجتماعی
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به اقلیم و طراحی متناسب با آن	هماهنگی با سازمان محیطی
✓	✓	✓	-	لزوم فراهم نمودن بستر وقوع رویدادهای اجتماعی و فرهنگی	شکل‌گیری رویدادهای فرهنگی
✓	✓	✓	-	لزوم جلب مقبولیت عمومی	اقبال عمومی بالای رویدادهای فرهنگی
✓	✓	✓	-	لزوم جلب رضایت ساکنین	رضایت ساکنین
✓	✓	✓	-	ضرورت توجه به حقوق ذی‌نفعان (مالیکن، ساکنین، کسبه، کاربران و ...)	رعایت حقوق ذی‌نفعان (مالیکن، کسبه، کاربران، ...)
✓	✓	✓	-	لزوم مرمت و حفظ ابنیه موجود به‌منظور استفاده	استفاده مجدد از بنا
✓	✓	✓	-	ضرورت توجه به فضاهای باز و همگانی	احیای فضای باز
✓	✓	✓	-	برندسازی مکان با استفاده از فعالیت‌های فرهنگی بومی و محلی	معرفی یک فعالیت فرهنگی به‌عنوان تعریف مجدد برند آن مکان
✓	✓	✓	-	لزوم جلب اعتماد و سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی	سرمایه‌گذاری درونی (بخش خصوصی و عمومی)
✓	✓	✓	-	توسعه‌ی کمی و کیفی فضاهای شهری و توجه ویژه به مکان‌های فرهنگی	افزایش تعداد و کیفیت فضاهای شهری و مکان‌های فرهنگی
✓	✓	✓	-	طراحی و برنامه‌ریزی ویژه‌ی حمل‌ونقل ایمن، پایدار، متنوع و آسان	الگوهای حمل‌ونقل مناسب
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به توسعه‌ی کالبدی منطبق با زمینه‌ی کالبدی و هماهنگی با بناهای واجد ارزش قدیمی و تاریخی	حفظ پیوند کالبدی میان عناصر قدیمی و جدید
✓	✓	✓	-	توجه به اختلاط کاربری و فعالیت و همه‌شمولی فضا	توسعه کاربری‌های مختلط (تنوع مشاغل و نیروی کار)
✓	✓	✓	-	اهمیت جلب مشارکت و همکاری گروه‌های خصوصی و عمومی و مردمی.	مشارکت روزافزون بخش خصوصی و عمومی و گروه‌ها و انجمن‌های داوطلبانه
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به معیارها و شبکه‌هایی که عملکرد جمعی را امکان‌پذیر می‌سازند.	بهبود و افزایش سرمایه اجتماعی
✓	✓	✓	-	توجه به فراهم نمودن بستر مشارکت مردم محلی در فعالیت‌های اجتماعی مختلف.	افزایش فرصت‌های عرضه‌شده به جمعیت محلی برای افزایش مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به ایفای نقش پررنگ شهروندان در رویدادها و فعالیت‌های فرهنگی	دخالت مستقیم شهروندان در ایجاد رویدادها و فعالیت‌های فرهنگی
✓	✓	✓	-	توجه به جایگاه ویژه‌ی فرهنگ در برنامه‌ریزی‌ها	ادغام ایده‌های فرهنگی در برنامه‌های آینده
✓	✓	✓	-	توجه به تصویر ذهنی شهروندان از محل سکونت خویش و تأثیرات متقابل آن بر ابعاد مختلف توسعه‌ی محله.	تعمیر نگرش و ادراک ساکنین از محل سکونت خویش
✓	✓	✓	-	لزوم توجه به احساس عزت‌نفس، حس تعلق، اعتمادبه‌نفس در افراد	تقویت اعتمادبه‌نفس و اشتیاق در افراد
حداقلی	میانی	میانی	حداکثری	مداخلات حداقلی یا میانی و توجه به حفظ اصالت بافت	میزان مداخله

شکل ۹. وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی محله‌ی پای توپ بجنورد از منظر ساکنین

شکل ۱۰. وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی محله‌ی پای توپ بجنورد از منظر متخصصین حوزه شهری

در ادامه‌ی این تحلیل‌ها و با در نظر گرفتن اطلاعات حاصل از محله، ابعاد، زمینه‌ها و راهبردهای بازآفرینی فرهنگ مینا با تأکید بر بافت‌های تاریخی، در محله‌ی پای توپ بجنورد استخراج گردید:

جدول ۶

ابعاد، زمینه‌ها و راهبردهای بازآفرینی فرهنگ مینا با تأکید بر بافت‌های تاریخی

ابعاد بازآفرینی فرهنگ-مینا	زمینه‌ها	راهبردها
کاربری و فعالیت‌ها	مشاغل سنتی (پشم‌ریسی، صنایع‌دستی، چاروق دوزی، آبنبات‌سازی، ...)، جانمایی فعالیت‌های فرهنگی و هنری شامل تولید و فروش صنایع‌دستی، غذاهای بومی مانند انواع آش، فرهنگسرا، ورزش‌های زورخانه‌ای و ... طب سنتی و گیاهان دارویی.	برپایی نمایشگاه یا خانه‌ی مشاغل سنتی باهدف گردشگری. تنوع کاربری‌ها.
دسترسی و حرکت	سكانس بندی حرکتی در خیابان چهارشنبه بازار. حفظ تداوم حرکت از چهارشنبه بازار تا سبزه‌میدان. رعایت سلسله‌مراتب در دسترسی به فضاهای نیمه‌خصوصی با توجه به مسکونی بودن محله.	ایجاد پیوستگی حرکتی در مسیر. سلسله‌مراتب دسترسی.
فضایی و کالبدی	خانه‌های حیاط مرکزی ۲-۳ طبقه و کاربرد مصالح بومی (کاه‌گل و سنگ و آجر) و ورودی‌ها و پنجره‌های چوبی؛ بام به‌عنوان فضای نیمه‌عمومی و نیمه‌خصوصی، ... میدان، تکیه و حسینیه به‌عنوان فضای اتصال‌دهنده و ارتباطی. انسان‌محوری فضاها و محله.	حفظ الگوی بومی در ساخت‌وسازهای معاصر انتظام فضایی و ساختاری.
اجتماعی و فرهنگی	مراسم آیینی در مناسبت‌های مختلف، بازی‌های محلی، موسیقی ترکی و کرمانجی. مناسب‌سازی فضای سبزه‌میدان جهت حضور و ارتباط اجتماعی اقشار مختلف.	احیای موسیقی محلی، احداث خانه‌ی آواها و نواها، خانه‌ی مطالعات موسیقی محلی بجنورد در گذر زمان، ... فراهم نمودن بستر شکل‌گیری ارتباطات اجتماعی.

ابعاد بازآفرینی فرهنگ-مبنا	زمینه‌ها	راهبردها
اقتصادی	بازارچه‌های فروش صنایع‌دستی اقوام مختلف ترک، ترکمن، کرمانج، ... جشنواره‌های محصولات بومی	حمایت از هنرمندان بومی استان. جذب سرمایه‌گذاری‌های خصوصی. جذب سرمایه از طریق ارتقاء صنعت توریسم. ایجاد محور گردشگری
زیست‌محیطی	انتساب فضاهای سبز خیابان و سبزه‌میدان به درون بافت با رعایت سلسله‌مراتب و اتصال به باغ‌های موجود در محله. طراحی باغ ایرانی. سنگفرش نفوذپذیر به شیوه‌ی سنگفرش قدیمی راسته‌بازارهای سبزه‌میدان. استفاده از جریان آب در محور مرکز باغ ایرانی. تبعیت از الگو و مصالح بومی. جهت‌گیری و نورگیری خانه‌ها و فضاها، درختان خزان‌دار (سایه‌انداز در فصول گرم و آفتاب‌گیر در فصول سرد)	ایجاد سلسله‌مراتبی از فضاهای سبز. ایجاد فضای سبز و باز تفریحی. کنترل جریان آب‌های سطحی. استفاده از عنصر آب به‌منظور حفظ طراوت محیط. همگونی کالبد و اقلیم.
منظر شهری	تبعیت از الگوی معماری بازارچه‌ی سبزه میدان در نماسازی مغازه‌های خیابان شهیدبهبشتی.	نماسازی هماهنگ با زمینه.
مدیریت شهری	واگذاری برخی امور محله به ساکنین بومی. برگزاری جلسات آموزش شهروندی و تصمیم‌گیری در مساجد فعال محله.	جلب مشارکت مردمی در توسعه و تصمیم‌گیری محله. انتقال قدرت به نهادهای مردمی و مردم مانند تسهیلگران، توسعه‌گران و سازمان‌های اجتماع‌محور ساماندهی اصناف.
حقوقی و مالکیتی	الگوی مالکیت خصوصی ساکنان و سرمایه‌گذاران. عدم تملک دولتی در بازآفرینی توسط کارفرما و سرمایه‌گذار و مالکیت محدود دولتی و سازمانی.	واگذاری امورات به مالکان و توجه به حقوق مالکانه افراد. بازگرداندن حق توسعه به ساکنان و مالکان.

زمینه فرهنگی به مفهوم ویژگی‌هایی از بستر موجود است که به‌وسیله‌ی عواملی مانند عناصر فرهنگی، سنت‌ها و ریشه‌ها، آداب‌ورسوم و آیین‌های فرهنگی، شیوه‌ی زیست، باورها، اعتقادات و... به فضا شخصیت خاصی می‌دهند و آن را از سایر فضاها متمایز می‌سازند. این عوامل به‌صورت بالفعل و یا به‌صورت بالقوه در بستر مورد طراحی وجود دارند (محمدزاده و مولایی، ۱۳۹۷، ۹).
درنهایت به‌عنوان جمع‌بندی مفاهیم و ابعاد فرهنگ و جایگاه آن در هر یک از ابعاد بازآفرینی فرهنگ-مبنا، جدول ۷ تدوین گردید و مصادیق و مثال‌هایی از نمونه‌ی مورد مطالعه به‌طور خلاصه جهت انتقال بهتر موضوع، ارائه شد. همچنین در ستونی از این جدول برخی راهبردها و راهکارها به‌منظور آشنایی با نحوه‌ی به‌کاربردن عوامل فرهنگی در بازآفرینی تبیین شده است.

جدول ۷

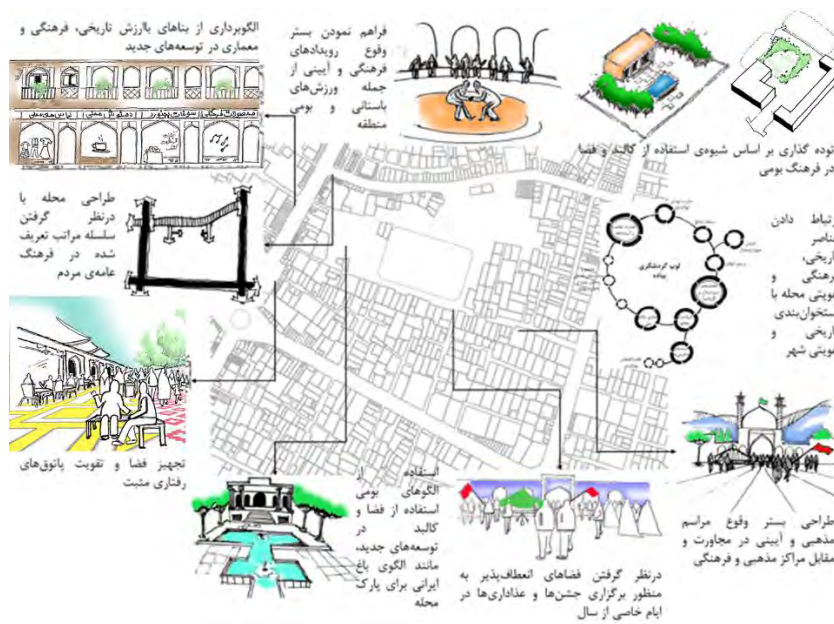
زمینه‌ها، ابعاد، اصول، راهبردها و مصادیق به‌کارگیری فرهنگ در طراحی شهری فرهنگ مبنا

زمینه‌ها و مفاهیم	ابعاد بازآفرینی فرهنگ مبنا	انگاره‌ها و اصول فرهنگی نظم‌دهنده به کالبد و فضا	راهبردها	مثال‌ها و مصادیق
بافته‌ها، پوشاک و البسه	منظر شهری	ترسیمات، نقوش و طرح‌های دوبعدی، رنگ، هندسه، محور تقارن	منظرسازی هماهنگ با زمینه.	استفاده از رنگ قرمز و نقوش آشنا مانند پُر در کف‌سازی فضا
	اجتماعی و فرهنگی	اصول فرهنگی مانند هماهنگی و تنوع	رویدادهای فرهنگی با محوریت لباس و بافته‌های محلی	جشنواره‌ی لباس محلی اقوام مختلف، ایجاد غرفه‌های ارائه‌ی لباس محلی، بافته‌های محلی
	کاربری و فعالیت‌ها	دست‌بافته‌ها و پوشش زنان و مردان اقوام مختلف به‌عنوان کالای فرهنگی	ایجاد اشتغال در عرصه‌ی تولید و عرضه البسه‌ی سنتی	راسته‌بازارهای پوشاک با محوریت البسه محلی، کارگاه‌های تولید پوشاک، و بافته‌های محلی
موسیقی	اقتصادی	صنعت تهیه‌ی البسه و تولید دست‌بافته‌های خاص منطقه	فعالیت‌های جاذب توریست	ایجاد فضای سنتی عکاسی با لباس محلی
	کاربری و فعالیت‌ها	فعالیت‌های موسیقایی، حرکات موزون و رقص محلی	احیای موسیقی محلی	احداث خانه‌ی آواها و نواها، خانه‌ی مطالعات موسیقی محلی بجنورد در گذر زمان، خانه‌ی موسیقی اقوام، اجرای کنسرت خیابانی فولکلور، موزه‌ی موسیقی فولکلور خراسان شمالی، تبدیل برخی خانه‌های قدیمی به فضای فرهنگی با محوریت موسیقی فولکلور ایجاد استودیوی تولید محتوای موسیقایی فولکلور
اجتماعی و فرهنگی	رویدادهای فرهنگی-هنری بومی در زمینه‌های موسیقی فولکلور و رقص محلی	رویدادهای فرهنگی هنری موسیقایی	جشنواره‌های موسیقی محلی	جشنواره‌های موسیقی محلی

زمنه‌ها و مفاهیم	ابعاد بازآفرینی فرهنگ مینا	انگاره‌ها و اصول فرهنگی نظم‌دهنده به کالبد و فضا	راهبردها	مثال‌ها و مصادیق
بازای محلی	منظر شهری	ریتم و تناسب، نُت‌ها، گام‌ها و ضرباهنگ موسیقی محلی	فضاسازی منحصربه‌فرد متناسب با زمینه‌ی فرهنگی	استفاده از ضرباهنگ و ریتم موسیقی ترکی، کرمانجی و ترکمنی به‌عنوان الگوی کف‌سازی
	اجتماعی و فرهنگی	پذیرش روحیه‌ی جمعی	برگزاری جشنواره‌ی بازی‌های محلی و ورزش بومی. تقویت رویدادهای فرهنگی - ورزشی.	برگزاری مسابقات محله کشتی چوخه/آلیش و بازی‌های محلی
	کاربری و فعالیت‌ها	تنوع، نشاط‌آوری	ایجاد سالن و فضای فرهنگی-ورزشی با رویکرد بازی‌های محلی.	خانه‌ی فراغت محلی با محوریت ورزش‌ها و بازی‌های بومی، ایجاد زورخانه‌ی محله.
	منظر شهری	ترسیمات، نقوش و طرح‌های دوبعدی، رنگ، هندسه	منظرسازی هماهنگ با زمینه برگرفته از طرح‌ها و نقوش سنتی	استفاده از رنگ‌ها و نقوش آشنا در کف‌سازی فضا، نماسازی، مبلمان شهری و ...
صنایع دستی	اجتماعی و فرهنگی	اصول فرهنگی مانند تنوع، هماهنگی، نظم	رویدادهای فرهنگی با محوریت صنایع‌دستی و سوغات	جشنواره‌ی صنایع‌دستی و سوغات
	کاربری و فعالیت‌ها	دست‌ساخته‌ها و خوراک محلی به‌عنوان کالای فرهنگی	تبدیل برخی خانه‌های قدیمی و تاریخی به خانه-موزه با محوریت ابزار و صنایع‌دستی، بازارچه‌ی صنایع‌دستی و سوغات	کارگاه بافت گلیم/بافت قالی‌های ترکی، کردی و ترکمنی/ سفره‌ی کردی/ پشتی ترکمنی/چوخه/.../کارگاه چاروق دوزی/.../کارگاه آبنبات‌زنی/قره‌قروت/...
	اقتصادی	صنعت تهیه‌ی دست‌بافته‌ها، پاپوش، سوغات خوراکی و ...	بازارچه‌های صنایع‌دستی و سوغات.	خانه‌ی صنایع‌دستی، خانه‌ی هنرهای بومی و محلی، آموزشگاه‌های هنرهای بومی
	اجتماعی و فرهنگی	روابط همسایگی، قرارگاه‌های رفتاری، اجتماعات محلی	جذب توریست هنرهای دستی	راسته‌بازارهای صنایع‌دستی اقوام مختلف و سوغات شهر غرفه‌های نمایش و آموزش بافت گلیم، پشتی، زبلو، پلاس، جاجیم و ...
همسایگی تعامل	اجتماعی و فرهنگی	روابط همسایگی، قرارگاه‌های رفتاری، اجتماعات محلی	ایجاد خردفضاهای همسایگی، شناسایی و تقویت فضایی پاتوق‌های سالم	پیرنشین، تجهیز پاتوق‌های کسبه سبزه میدان، تجهیز پاتوق‌های همسایگی، کافه‌های محلی
	اجتماعی و فرهنگی	آداب‌ورسوم	برگزاری جشنواره‌های فرهنگی-هنری قومی، نمایش‌ها و تئاترهای اساطیری قومی، فضاسازی برای مراسم آیینی محلی	جشنواره‌ی موسیقی فولکلور موضوعی، جشنواره‌ی غذا بومی، نمایش داستان‌ها و روایات اساطیری در قالب تئاتر خیابانی، طراحی فضاهای انعطاف‌پذیر
	اقتصادی	جهان‌بینی	جذب توریست اجتماعی	نمایش عقاید، باورها، روایات اساطیری، وقایع قومی در قالب تئاتر
	اجتماعی و فرهنگی	پتانسیل‌های فرهنگی و کالبدی محل	تبدیل برخی خانه‌های قدیمی و تاریخی به فضاهای فرهنگی و اجتماعی با مشارکت گروه‌های ذی‌نفع	خانه فرهنگ، خانه موسیقی، خانه هنرهای محلی و ...
مشاغل و کاربری‌های محلی و شهری	اقتصادی	پناسیل‌های تاریخی و کالبدی محل	تبدیل برخی خانه‌های قدیمی و تاریخی به فضاهای اقامتی و موزه‌ای با مشارکت گروه‌های ذی‌نفع	موزه‌ی مردم‌شناسی، خانه گردشگر، خانه صنایع‌دستی، خانه‌ی بومگردی و ...
	کاربری و فعالیت‌ها	پتانسیل‌های خاص اشتغال منطقه	برپایی نمایشگاه یا خانه‌ی حرفه‌های سنتی باهدف گردشگرپذیری. تنوع کاربری‌ها.	مشاغل سنتی (پشم‌ریسی، صنایع‌دستی، چاروق دوزی، آبنبات‌سازی، ...)
	اقتصادی	پناسیل‌های تاریخی و کالبدی محل	برپایی نمایشگاه یا خانه‌ی حرفه‌های سنتی باهدف گردشگرپذیری. تنوع کاربری‌ها.	جانبایی فعالیت‌های فرهنگی و هنری شامل تولید و فروش صنایع‌دستی، خوراکی‌های بومی مانند قره‌قروت، انواع آش و ... فرهنگسرا، ورزش‌های زورخانه‌ای و ... طب سنتی.
	کاربری و فعالیت‌ها	پتانسیل‌های خاص اشتغال منطقه	برپایی نمایشگاه یا خانه‌ی حرفه‌های سنتی باهدف گردشگرپذیری. تنوع کاربری‌ها.	مشاغل گیاهان دارویی و انواع دمنوش‌های طبیعی

زمینه‌ها و مفاهیم	ابعاد بازآفرینی فرهنگ مینا	انگاره‌ها و اصول فرهنگی نظم‌دهنده به کالبد و فضا	راهبردها	مثال‌ها و مصادیق
	مدیریت شهری	روحیه‌ی مشارکت و فعالیت‌های جمعی	جلب مشارکت مردمی در توسعه و تصمیم‌گیری محله، انتقال قدرت به مردم و نهادهای مردمی مانند سازمان‌های اجتماع‌محور، تسهیلاتگران و توسعه‌گران ساماندهی اصناف.	واگذاری برخی امور محله به ساکنین. برگزاری جلسات آموزش شهروندی، همچنین آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای و کسب‌وکار از قبیل تعمیر لوازم خانگی، و تصمیم‌گیری در مساجد فعال محله.
	حقوقی و مالکیتی	حقوق مالکان و ساکنان	واگذاری امورات به مالکان و توجه به حقوق مالکانه افراد. بازگرداندن حق توسعه به ساکنان و مالکان.	الگوی مالکیت خصوصی ساکنان و سرمایه‌گذاران. عدم تملک دولتی در بازآفرینی توسط کارفرما و سرمایه‌گذار و مالکیت محدود دولتی و سازمانی.
منظر شهری و محلی	منظر شهری	الگوی خط آسمان زمینه، منظر تاریخی زمینه، منظر هویتی زمینه، نظام ارتفاعی زمینه، الگوی تناسبات و ریتم‌ها در زمینه، الگوی اجزای نمای واجد ارزش زمینه (موتیف‌های زمینه، الگوی بازشوهای زمینه، ریتم‌های زمینه)	تعریف منظر تاریخی-هویتی با تأکید بر عناصر هویتی و تاریخی، ایجاد هماهنگی و تبعیت از بستر در نامسازی و نظام ارتفاعی	هدایت دید به سبزه‌میدان و کاروانسرا، حفظ منظر نرم به‌عنوان بخشی از هویت سبزه‌میدان، حفظ حریم هوایی مسجد انقلاب. استفاده از موتیف‌های نماهای واجد ارزش قدیمی و تاریخی.
	ادراک	خوانایی، نشانه‌ها	حفظ دید به نشانه‌ها،	حفظ دید از داخل بافت به گلدسته‌ها و گنبد مسجد انقلاب به‌عنوان نشانه‌ی باهویت.
	اجتماعی و فرهنگی	شیوه‌ی زیست و گونه‌های فعالیتی	تعبیه‌ی فضاهای موردنیاز با توجه به شیوه‌ی مصرف فضا.	تعبیه‌ی بالکن یا فضای باز نورگیر در خانه‌های آپارتمانی، تعبیه‌ی فضا برای فعالیت‌های جمعی خانوادگی (تهیه آذوقه‌ی زمستان)، طراحی فضاهای انعطاف‌پذیر انشعاب فضاهای سبز خیابان و سبزه‌میدان به درون بافت با رعایت سلسله‌مراتب و اتصال به باغ‌های موجود در محله.
سبک زندگی	زیست‌محیطی	ارتباط با طبیعت	ایجاد سلسله‌مراتبی از فضاهای سبز، ایجاد فضای سبز و باز تفریحی. کنترل جریان آب‌های سطحی. استفاده از عنصر آب به‌منظور حفظ طراوت محیط. همگونی کالبد و اقلیم.	طراحی باغ ایرانی. سنگفرش نفوذپذیر به شیوه‌ی سنگفرش قدیمی راسته‌بازارهای سبزه‌میدان. استفاده از جریان آب در محور مرکز باغ ایرانی. تعبیت از الگو و مصالح بومی. جهت‌گیری و نورگیری خانه‌ها و فضاها، درختان خزان‌دار (سایه‌انداز در فصول گرم و افتاب‌گیر در فصول سرد)
مذهبی اعتقادات	اجتماعی و فرهنگی	جهان‌بینی، آداب و رسوم مذهبی	توجه به عبادتگاه‌های ادیان و مراسم مذهبی	توجه به مساجد، حسینیه‌ها، تکایا و ... فراهم نمودن بستر وقوع رویدادهای مذهبی مانند پخت و توزیع نذورات، مراسم عید قربان، مراسم علم‌گردانی در ایام محرم و ...

در ادامه با شناخت حاصل از محدوده و فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های حاکم بر آن و نیز مصادیق آن، و براساس تحلیل‌های صورت گرفته از ظرفیت‌های فرهنگی موجود و تأثیرگذار بر ابعاد کالبدی و فضایی محدوده، برخی راهبردها و راهکارها را که نشان‌دهنده‌ی نحوه‌ی تحقق عوامل فرهنگی در بازآفرینی هستند، در قالب نقشه‌ی راهبردی مطابق شکل ۱۱ به تصویر کشیده‌شده اند.

شکل ۱۱. نقشه‌ی راهبردی محله

نتیجه‌گیری

فرهنگ به‌عنوان عامل مهمی در شکل‌دهی به کالبد و فضا از دیرباز به‌طور ناخودآگاه در توسعه‌های بطنی سکونتگاه‌ها بسیار تأثیرگذار بوده غفلت از آن در سال‌های اخیر در مداخلات صورت‌گرفته در شهرها، جامعه را با مسائل و مشکلات بسیاری مواجه کرده است. از طرفی به دلیل وجود ابهامات در تعریف مفهوم فرهنگ و شناسایی اصول و انگاره‌های آن، به کار بستن آن در مداخلات کالبدی و فضایی امری دشوار و پیچیده است. همچنین به دلیل گوناگونی فرهنگ در جوامع مختلف و منحصر به فرد بودن آن در هر مکان، نمی‌توان الگویی را به‌عنوان دستورالعمل نهایی برای نقاط مختلف ارائه داد و هر فرهنگ، کالبد و فضای خاص خود را می‌طلبد.

لذا این موضوع بر اهمیت چگونگی مطالعه‌ی فرهنگ و نحوه‌ی استخراج سرخ‌های اثرگذار بر ابعاد کالبدی و فضایی می‌افزاید. این پژوهش نیز با کنکاش در مفاهیم فرهنگ و مطالعه‌ی ابعاد آن، سعی در یافتن انگاره‌های فرهنگی دارد که بر شکل‌دهی به کالبد و فضا تأثیر مهمی دارند. به‌منظور درک عمیق‌تر موضوع و انتقال بهتر مفاهیم و انگاره‌های فرهنگی، مصادیق آن‌ها در نمونه‌ی مورد مطالعه‌ی محله‌ی پای‌توپ بجنورد جست‌وجو گردید و به‌صورت دسته‌بندی‌های مشخص بر مبنای مفهوم هر یک از ابعاد، ذکر شد. از طرفی با در نظر گرفتن لزوم مداخله در بافت‌های تاریخی و قدیمی شهرها که دچار آسیب‌های ناشی از توسعه‌های ناگهانی و ناهماهنگ با زمینه شده‌اند، جایگاه این عوامل فرهنگی در فرآیند بازآفرینی فرهنگ‌مبنا به‌عنوان رویکرد مناسب برای مداخله در این‌گونه بافت‌ها در سال‌های اخیر، تدوین گردید.

در پایان توصیه‌هایی در قالب راهکار در راستای سهل نمودن توجه به فرهنگ بومی در طراحی شهری به شرح زیر ارائه می‌گردد: راهکارهای موضوعی:

- فراهم نمودن بستر تولید و عرضه‌ی هنر و صنایع‌دستی بومی و سوغات و غذاهای محلی با مشارکت ساکنین.
- مشارکت دادن مردم به‌عنوان ذی‌نفعان اصلی طرح‌های توسعه و سازندگی اشاره نمود.
- برگزاری جشنواره‌های البسه‌ی سنتی، موسیقی فولکلور اقوام ترک، کرمانج، ترکمن.
- جذب توریست بومگردی.
- برگزاری نمایشگاه‌های مشاغل سنتی و غذاهای بومی (ترکی، کرمانجی و ترکمنی).
- برنامه‌ریزی جشنواره‌ها و کارناوال‌های مختلف فرهنگی به‌عنوان جاذبه‌های توریستی.

- در پروژه‌های عمرانی و شهری بر آراء و نظرات ساکنان و تمامی ذینفعان توجه شود. این امر هم قبل از برنامه‌ریزی و طراحی شهری پروژه‌ها و اتخاذ تصمیمات، حین تهیه برنامه و طرح و نیز بعد از انجام آن به رأی مردمی و خبرگان گذاشته شده و مطابق با مسائل، نیازهای آنان و ظرفیت‌های بستر طرح تصحیح و بازنگری شود.
 - در بازآفرینی محله‌های تاریخی از جمله محله تاریخی پای توپ بجنورد، می‌بایست به تمامی ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگی، اقتصادی، کارکردی و فضایی و کالبدی طرح با نگرشی جامع نگریسته شود چراکه فرهنگ و شاخصه‌های آن در تمامی مؤلفه‌های مذکور جریان و نمود پیدا می‌کند. طراحی بناها و کارکردهای آن، فضاهای شهری و منظر محله با لحاظ منافع ذینفعان می‌تواند به آینده‌ای روشن به همراه داشته باشد.
- راهکارهای موضعی:
- فراهم نمودن بستر وقوع رویدادهای فرهنگی و آیینی و مراسم مذهبی در محیط شهری.
 - ارتقاء کیفیت‌های حضور پذیری و پیاده‌مداری فضاهای عمومی شهری.
 - طراحی منظر تاریخی و هویتی با شناساندن عناصر تاریخی و قدیمی واجد ارزش هویتی و معماری و ...
 - برنامه‌ریزی و طراحی پلازا برای افزایش تعاملات اجتماعی در مرکز محله‌ی پای توپ.
 - در فرایند بازآفرینی از جمله در محله‌های تاریخی، توجه توأمان بر نیازها و مسائل ساکنان و گردشگران ضروری است چراکه توجه بیش‌ازحد بر امر گردشگری می‌تواند کیفیت سکونت و پایداری محله را تضعیف نماید. غفلت از این نکته خیلی از مناطق جذاب گردشگری را برای ساکنان آن منطقه نامطلوب کرده و نارضایتی آنان را به همراه داشته است.

منابع

- آشوری، داریوش. (۱۳۵۷). *تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ*. تهران: چاپخانه رامین.
- باکاک، رابرت. (۲۰۰۷). *صورت‌بندی‌های فرهنگی جامعه مدرن*. ترجمه‌ی مه‌ران مهاجر. تهران: انتشارات آگاه.
- بحرینی، سیدحسین؛ ایزدی، محمدسعید و مفیدی، مهرانوش. (۱۳۹۳). رویکردها و سیاست‌های نوسازی شهری (از بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار). *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری*، ۹، ۱۷-۳۰.
- پورجعفر، محمدرضا؛ رفیعیان، مجتبی و ارباب زادگان هاشمی، سیدعلیرضا. (۱۳۹۴). کندوکاوی در انگاره‌های فرهنگی قوم کرد جهت طراحی فضاهای شهری مطلوب. *معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۱۵، ۱۸۱-۱۹۳.
- حبیبی، سید محسن و مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۶). *مرمت شهری*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- زال، محمدحسن؛ رمضانزاده لسبوئی، مهدی و اسماعیلی، امین. (۱۳۹۶). بافت سنتی شهری و نقش آن در توسعه‌ی گردشگری میراث فرهنگی مطالعه‌ی موردی: بافت قدیم شهر ساری. *فصلنامه‌ی مدیریت شهری*، ۵۳، ۷-۲۶.
- صفدری، سیمیا؛ پورجعفر، محمدرضا و رنجبر، احسان. (۱۳۹۳). بازآفرینی فرهنگ مینا زمینه ساز ازتقاء تعاملات فرهنگی (نمونه‌ی موردی: بافت تاریخی شهر مشهد). *نشریه هفت شهر*، ۴۷ و ۴۸، ۲۵-۳۹.
- خاتمی، سیدیحیی؛ صفوی، سیدعلی و خاتمی، سیدمهدی. (۱۳۹۸). *اثرسنجی رویدادهای بزرگ آیینی-فرهنگی بر سازمان فضایی محلات شهری*. *نشریه مدیریت شهری*، ۵۵، ۱۳۱-۱۵۲.
- عباچی، نوشین؛ نوا، مهلا و معروفی، حسین. (۱۳۹۶). بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ در بستر رویداد پایتخت فرهنگی مشهد ۲۰۱۷ نمونه موردی: محله عیدگاه شهر مشهد. *مقاله ارائه شده در اولین کنفرانس بین‌المللی و هشتمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری* ۱۳۹۶، مشهد.
- عباس‌زاده، مهدی. (۱۳۹۱). روندهای جدید در فرایندهای بازآفرینی شهری: سرمایه فرهنگی به عنوان منبع انباشت سرمایه انسانی و اجتماعی، شواهدی از نمونه موردی توهو در مونترآل. *دوماهنامه شهرنگار*، ۵۸، ۴۰-۵۹.
- عطایی همدانی، محمدرضا؛ شالی امینی، وحید؛ حمزه‌نژاد، مهدی و نوروز برازجانی، ویدا. (۱۳۹۶). بازخوانی حیاط خانه ایرانی بر اساس نظریه بوم‌شناسی فرهنگی. *نشریه مدیریت شهری*، ۴۹، ۴۳۱-۴۵۱.
- غفاری، ناهید. (۱۳۹۵). *بازآفرینی بافت‌های شهری دارای ارزش تاریخی با رویکرد فرهنگ مینا (نمونه موردی محله آخوند قزوین)*. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، دانشکده معماری و شهرسازی، گروه شهرسازی.
- کاظم‌پور، داریوش و سلیمانی، محسن. (۱۳۹۱). مطالعه نقش دست‌باافته‌های خراسان شمالی و استفاده از آن‌ها در طراحی نشانه. *فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن علمی فرش ایران*، ۲۱، ۴۵-۶۴.

- لطفی، سهند. (۱۳۸۹). بازآفرینی فرهنگ-مینا و حفاظت-محور مقدمه‌ای بر ضرورت. نشریه هفت شهر، ۳، ۴۳-۵۴.
- لطفی، سهند. (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تاملی بر بن مایه های فرهنگی و کنش بازآفرینی. نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۵، ۴۷-۶۰.
- محمدزاده، مریم و مولایی، اصغر. (۱۳۹۷). رویکرد زمینه‌گرایی فرهنگی در بازآفرینی محلات تاریخی. مقاله ارائه شده در کنفرانس بین‌المللی معماری و شهرسازی جهان اسلام در عصر جهانی شدن ۱۳۹۷، تبریز.
- مهندسین مشاور نقش جهان_پارس. (۱۳۸۹). طرح جامع بجنورد.

References

- Evans, G., & Shaw, P. (2004). *The contribution of culture to regeneration in the UK: a review of evidence*. London, London Metropolitan University.
- Florida, R. (2002). *The rise of the creative class*. New York: Basic Books.
- Ghaffari, N. (2016). *Recreation of urban textures of historical value with the approach of culture-based (case study of Akhund Qazvin neighborhood)*. (Master Thesis). Imam Khomeini International University, Qazvin, MA. (in Persian)
- Gimeno Martinez, J. (2007). Selling Avant-garde: How Antwerp became a fation capital (1990_2002). *Urban Studies*, 44, 2449_2464.
- Landry, C. (2006). *The art of city making*. London: Earthscan.
- Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form: Towards man-environment approach to urban form and design*. Oxford: Pergamon Press.
- Roberts, P. (2000). The evolution, definition, and purpose of urban regeneration. *Urban regeneration*. 9-36.
- Ashouri, D. (1978). *Definitions and concept of culture*. Tehran: Ramin Publications. (in Persian)
- Attai Hamadani, M. R., Shali Amini, V., Hamzehnejad, M., & Norooz Borazjani, V. (1396). Reconstruction of Iranian Home Yard Based on Cultural Ecology Theory. *Journal of Urban Management*, 49, 431-451. (in Persian)
- Bakak, R. (2007). *The Cultural Formations of Modern Society*. Translated by Mehran Mohajer, 2007. Tehran: Agah Publishing. (in Persian)
- Bahraini, S.H., Izadi, MS., & Mofidi, M. (2014). Urban Renewal Approaches and Policies (From Reconstruction to Sustainable Urban Recreation). *Urban Studies Quarterly*, 9, 17-30. (in Persian)
- Pour-Jafar, M. R., & Pour-Jafar, A. (2012). Proposed Neighborhood Model, with Mosque Center and Public Spaces Needed in Iranian-Islamic City. *Iranian Islamic Studies Journal*, 10, 15-24. (in Persian)
- Habibi, S. M., & Maghsoudi, M. (2007). *Urban Restoration*. Tehran: Tehran University Press. (in Persian)
- Safdari, S., Pour Jafar, M. R., & Ranjbar, E. (2014). Recreation-Based Culture Creates the Basis for Enhancing Cultural Interactions (Case Study: Historical Context of Mashhad). *Hafta Shahr*, 47 & 48, 25-39. (in Persian)
- Abbaszadeh, M. (2009). New Trends in Urban Regeneration Processes: Cultural Capital as a Source of Human and Social Capital Accumulation, Evidence from the Toho Case Study in Montreal. *Monthly Bulletin*, 58, 40-59. (in Persian)
- Kazempour, D., & Soleimani, M. (2012). Studying handmade carvings of North Khorasan and their use in sign design. *Iranian Journal of Carpet Science*, 21, 45-64. (in Persian)
- Khatami, S. M., Safavi, S. A., & Khatami, S. M., (1398). The Effect of Large Religious-Cultural Meetings on the Urban Neighborhood Spatial Organization. *Urban Management Journal*, 55, 131-152. (in Persian)
- Lotfi, S. (2008). *Conservation and Urban Recreation of Concepts and Conditions (Emphasizing on the 1990s Hitherto)*. (Doctoral dissertation). University of Tehran Fine Arts Campus, Tehran, PhD. (in Persian)
- Lotfi, S. (2010). Recreating a Baseline Culture and Protecting an Introduction to Necessity. *Haft Shahr Journal*, 3, 43-54. (in Persian)
- Lotfi, S. (2011) Urban Recreation Based Culture: Reflecting on Cultural Foundations and the Action of Recreation. *Journal of Fine Arts, Architecture and Urban Development*, 5, 47-60. (in Persian)

- Mohammadzadeh, M. & Molaei, A. (1977). Cultural contextualist approach in regeneration historical sites. Paper presented at the International Conference on Architecture and Urbanism of the Islamic World in the Age of Globalization 1977, Tabriz. (in Persian)
- Pouzoulet, C., & Portes, J. (Eds.). (1998). *Des modèles en question: villes, culture, citoyenneté en Amérique du Nord*. Presses Universitaires du Septentrion.
- Pour-Jafar, M. R., Rafieian. M., & Arbab Zadegan Hashemi S. A. (2015). Exploration of Kurdish cultural ideas to design desirable urban spaces. *Armanshahr Architecture and Urban Planning*, 15, 181-193. (in Persian)
- Zal, M. H., Ramazanzadeh Lesbouei, M. & Esmaili, A. (1396). Traditional Urban Texture and its Role in Cultural Heritage Tourism Development: A Case Study of Sari Old Town. *Quarterly Journal of Urban Management*, 53, 7-26. (in Persian)

